
Gazdasági magánjog – gazdaság és magánjog

Leszkoven László*

1. Bevezető gondolatok

a gazdasági jog, gazdasági magánjog vagy üzleti jog és így tovább nem tekinthető olyan könnyen behatárolható jogi területnek, mint pl. a polgári jog vagy a munkajog, de nem kevészer alkalmazzuk. Az egyik gazdasági jog tankönyv (jegyzet) azzal kezdődik, hogy *a gazdasági jog nem önálló jogág, de önálló jogterület*, mely elsősorban a polgári jog, a társasági és munkajog illetve a pénzügyi jog területeit szövi át. Prugberger Tamás és szerzőtársai Gazdasági magánjog című egyetemi jegyzete – melynek léte cikkünk apropójaként használjuk fel – sem törekszik fogalmi definícióra, inkább a gazdasági élet szereplői (egyetemi jegyzetként leendő szereplői) számára kíván az üzleti életben a célközönséget érintő jogterületek lényeges kérdéseire rávilágítani.

A fogalmi ráközelítést amúgy megnehezíti az is, hogy maga a kifejezés is eleve *többféle értelemben* használatos: értjük alatta – mint imént említést nyert – bizonyos jogágak egyberendezett (gyakran viszont egyszerűen egymás után illesztett) normakészletét és tudományos tartalmát, de alkalmazzuk olyankor is, amikor egyes jogviszonyok, jogi helyzetek vagy jogintézmények (legátfogóbban, bár legkevésbé precízen talán: jogi jelenségek) sajátos értékelésére próbáljuk a figyelmet ráirányítani, jelezve, hogy a szóban forgó viszonyok valamilyen oknál fogva *különleges megítélés alá esnek*. Önálló szabályozást igényelnek, a meglévő jogszabályok szokásostól eltérő értelmezését és alkalmazását igénylik stb. Még a legegyszerűbb, ha a gazdaság jogi szabályozásáról ejtünk szót gazdasági jog elnevezés alatt, de sokkal nehezebb helyzetbe kerülünk, ha a jogi viszonyok mélyére tekintünk, azok működését vizsgáljuk, mert az összefüggések bonyolultabb szövetét leszünk kénytelenek feltárni, a fogalmak, melyeket eddig alkalmaztunk megváltoznak, tartalmuk átalakul (rosszabb esetben torzul), új logikai kapcsolatokat kell felfedni és értékelni és így tovább. A megszokott – nagyjából letisztult tartalmat mutató magánjogi, ezen belül is polgári jogi – jogintézmények néha egészen más megvilágításba helyeződnek, ráadásul ez a tartalomváltozás szerencsés esetben nem eredményez jogellenességet, az új jelentés nem tolódik egyértelműen az érvénytelenség kategóriájába, hanem elfogadást igényelnek

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

(egyértelműen támogatásra érdemesek vagy megkezdték az elismerés kiharcolását).

A fogalomhasználat, de még inkább a gazdasági jog vagy gazdasági magánjog fogalmának meghatározására tett kísérletek arra mindenesetre rámutatnak, hogy van a jognak olyan területe, mely a jogintézmények, a jogi fogalmak, legtágabban a jogviszonyok sajátos megközelítését, értékelését és kezelését (ha lehet: rendezését) igényli. Ebben a viszonylatban a közös szabályozó gondolat a gazdaság, a gazdasági és üzleti élet, annak sajátos logikája és igényei. Ma már beszélünk üzleti élet szerződéseiről, gazdasági jogról és gazdasági magánjogról, tagadhatatlan hát, hogy élő jelenséggel van dolgunk, mely figyelmet követel és minden bizonnyal figyelmet is érdemel. Más kérdés, hogy alighanem lehetetlen pontos elhatárolásokat tennünk, nem lehetséges egységes és kikezdetetlen logikával e kategóriák (gazdasági jog, gazdasági magánjog, üzleti jog) „beltartalmát” sem meghatározni.

Kétségtelen viszont, hogy vizsgálható – álláspontunk szerint vizsgálandó is – e különleges logikával működő jogterület (fogadjunk el ennyit, hogy önálló „jogterület”). Előre kell bocsátanunk, hogy ebben a rövid cikkben kifejezetten csak motívumokat jelenítünk meg, a terjedelmi korlát többet nem enged. Ezek benyomások, megengedve, hogy gondolataink alkalmanként el- elkalandoznak. (Ebben legalább hasonlít majd a tanulmány az Ünnepelet gondolatvezetésére: a professzor úrral folytatott sok-sok személyes eszmecsere és beszélgetés nagyon gyakran Arany János egyik ismert versét juttatta eszembe: „megered lassanként, s valamint a patak, mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.”) Ha áttekintjük Prugberger Tamás gazdag írástermését, láthatjuk, hogy gyakran vett górcső alá szűkebb (ha lehet ilyet mondani) érdeklődési köréhez képest nagyobb rálátást igénylő témaköröket, bár a messziről közelítés, a perspektivikus jogi látásmód őt általában jellemezte. Mi megmaradunk a magánjog polgári jogi irányánál, nem térünk el a munka- és szociális jog világába. Amikor gazdasági jog vagy üzleti jog kerül szóba, akkor – erősen leegyszerűsítve a kérdést – alapvetően magánjogi, polgári jogi szabályok jelennek meg a szemünk előtt, csak hogy tárgyakat tekintve az üzleti élet jogviszonyait alakítják, működésükre nézve pedig az üzleti élet szemlélete, gondolkodásmódja dominál. Ez egy önmagában is érdekes kérdés, melynek csak – amúgy „József Attilásan” – fecsegő felszínét érinthetjük, miközben hallgat a mély... Kifejezetten kapóra jön ezért, hogy gondolatainkat e tanulmány keretében dogmatikus feszség helyett a professzor úrra is jellemző fesztelenség köntösébe öltöztethetjük: az ünnepelet mindenki által ismert személyisége erre előzetes felhatalmazást ad, ünnepi kötetben pedig erre lehetőség is nyílik.

2. Az üzleti élet „igényeiről” – előremutató gondolkodás

A gazdasági magánjog – maradjunk most már ennél a kifejezésnél – gyakran teszünk említést magyarázat vagy indok gyanánt az üzleti élet, a piac igényeiről, nem is minden ok nélkül. Jellemző, hogy ezekben a jogviszonyokban a jogi mozgást vagy változást előidéző érdek és igény jelenik meg először, majd

határozottan utat tör magának. Ez a határozottság különbözteti meg legtöbbször – na meg a hatékonyság – ezt az érvényesülésre, elismerésre számot tartó igényt a polgári jogi jogviszonyok egyéb igényeitől, melyek lassabban és sokkal szerényebb hatékonysági mutatóval tudják önértékeiket érvényre juttatni (erre a kérdésre még visszatérünk).

Akárhogy is legyen, megjelenik az új igény. Ritka, hogy egészen új polgári jogi jogintézmény merülne fel – mondhatni nincs új a Nap alatt – még olyan idegennek tűnő intézmények, mint a vagyont terhelő zálogjog vagy a polgári jogunkba nemrégiben be-, rövidesen azonban ki is vezetett konstrukció, mint a különvált zálogjog is bírnak valamilyen előzménnyel, legalábbis, ami egyes elemeiket illeti. Sokkal többször fordul elő, hogy valamilyen meglévő jogintézményt kezd el – ehelyütt nem részletezendő okokból – a gyakorlat a maga igényeinek kielégítésére felhasználni. Ez is *újigény*, hiszen egy meglévő jogi eszköz *a megszokott értelménytől eltérő tartalmat nyer*. Egy igen egyszerű példával élve ez volt a helyzet a biztosítéki célú vételi joggal vagy a biztosítéki tulajdonátruházással. Az első esetben egy tulajdonszerzést kötelmi jogosultságként előkészítő hatalmasság került górcső alá, vagyis a „biztosítékként” kezelt – fedezetnek tekintett – vagyontárgy tulajdonjoga megszerezhető-e a kötelezettség nemteljesítése esetén, még előrébb: előkészíthető-e ez a tulajdonszerzés a vételi jog alakjában. Az utóbbi esetben még szigorúbban került elő a probléma: a tulajdonjog teljes jogként való felfogása kérdőjeleződött meg, amikor szóba került a „nem teljes” tulajdon, gazdasági és jogi értelemben vett tulajdon vagy az osztott tulajdonjog fogalma.

Az a szemlélet, mely a tulajdonjog – bizonyos szempontból nézve mégoly rugalmas – fogalmi kereteinek további tágítására, pontosabban a fogalom átalakítására tett kísérletet, nem járt sikerrel. A magyar dologi jogi fogalomértékelés nem fogadja el az osztott tulajdonjogi szemléletet, legalábbis ami a jogi tulajdonjog és gazdasági tulajdonjog szembeállítását illeti (a bizalmi vagyonkezelés felvet hasonló problémákat, de abban az esetben szabályozott kivételek állnak elő). A biztosítéki céllal alkalmazott vételi jog azonban *érdekes és tanulságos életpályát futott be*, ami cikkünk gondolatmenete szempontjából is említést érdemel. A biztosítéki opciós kikötések ugyanis a kezdeti nehézségek után – nézetünk szerint helyes jogi alapokon – kidolgozták maguk számára a fogalmi kereteket, ami lényegében a zálogjogi intézmény esetében megszokott elszámolási kötelezettség mintájára követhetőnek tűnt. Az ítélezési gyakorlat a lex commissoria tilalmát nem sértő, a vagyontárgynak (az opciós jog gyakorlásakor fennálló) reális értékét figyelembe vevő elszámolási kötelezettséget előíró konstrukcióját elfogadta. A vételi jognak ez nyilván nem klasszikus alkalmazási területe, ám a felmerülő igény kielégítésére alkalmasnak tűnt, a jogtudományi értelmezés és az ítélezési gyakorlat iránymutatása mellett *kidolgozta a maga kereteit*. Ahogyan a gyakorlat fogalmazott: e kikötések önmagában a biztosítéki célzat miatt nem voltak érvénytelennek tekinthetők.

Ezt követően azonban a jogalkotás a fiduciárius tulajdonátruházás és a biztosítéki vételi jog *ellenfoglaltállást*. A jogalkotó megmérte, értékelte és elutasította – semmisnek nyilvánítva – a fiduciárius ügyleteket, néhány kivételt leszámítva. A Ptk. hatályba lépésével ekként ezeket a kikötéseket a jogalkotó, mint

érvénytelen jogi megoldásokat elutasította. A kézirat lezárása előtt nem sokkal azonban – 2016. július 1. napjától – e tilalom jelentősen meglazult: a Ptk. 6:99.§ hatályos szabályai szerint ugyanis a fiduciárius kikötések csak fogyasztónak tekintendő személyek egymás közötti szerződéseiben minősülnek érvénytelennek, egyéb jogviszonyokban nem. A szabály szerint semmis az a kikötés, amelyben *fogyasztó* követelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására vagy vételi jog alapítására vállal kötelezettséget. E tanulmány témáját tekintve ez azt jelenti, hogy az üzleti élet igényeit kielégítő fiduciárius kikötések egy vargabetűvel mégis utat törtek maguknak: a módosításhoz fűzött indokolás kifejezetten utal arra, hogy az alig több, mint két éves szabály fenntartása sem jogpolitikai sem *gazdasági* okból nem indokolt. Arra is rá kell mutatni (a mélyebb elemzést nyilván mellőzve), hogy a jogszabályi módosítás következtében lényegében a fidúciatilalommal nem érintett alanyi körben bevethető biztosítéki megállapodások egyértelműen *a korábban kidolgozott keretek között* lesznek alkalmazhatók: a gyakorlat eredményei tehát nem félretételre, hanem (alanyra koncentrált megszorítás mellett) helyes megközelítéssel *hallgatólagos elismerésre* kerültek. Még ha nem is a szó jogalkotási értelmében. Közbevetőleg jegyezzük meg, hogy ez az „alanyon szelektálás” vagy „alanyi körön fordulás” önmagában is nagyon érdekes: a gazdasági magánjognak is központi kérdése, mely egyre több figyelmet érdemel a magánjog tudományában (lassan nem csak szerződési típusokról, hanem a szerződési típusokon belül már-már vaskos kivételekről is szólnunk kell). Ez egyfajta alkotó, teremtő jogalakítási példa.

3. „Torzító igényformálás”

Van azonban másik – vagy más színezetű – „fejlődési” irány is. Nem jó értelemben véve teremtő, hanem inkább *torzító fogalomalkotás*. Devizahitelek. A polgári jogi szerződés rém egyszerű pénzkötelmi konstrukciója egyértelműen lehetővé teszi, hogy a pénztartozás esetében a tartozás kirovása (legegyszerűbben szólva meghatározása) és lerovása (vagyis fizetése) egymástól eltérő pénznemben történjen. A kirovónak az általában preferált hazai hivatalos fizetőeszközhöz képest értékertartóbb pénznemben való meghatározása (kirovása) ismert és elismert értékállandósági eszköz. Erre vonatkozóan a kifejezetten gazdag magyar magánjogi irodalom mellett elegendő Bíró György kandidátusi értekezésére utalni (Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban Miskolc, 1993.). Ehhez képest egy rossz értelmezés, mára már nyílt titok: erőszakos és erőltetett alkalmazás, még rosszabb szerződési konstrukciókkal egészen torz eredményt hozott, melynek súlyát és terhét nagyon sokan saját bőrükön is érezték. A választott jogi konstrukció – kirovó és lerovó megkülönböztetése, a kirovónak svájci frankban vagy euróban való meghatározása – más szerződési eszközökkel, kikötésekkel, mint példának okáért az irányított átváltás, a váltási árfolyamokkal való „játék” az alapvetően elfogadható jogi konstrukció ellen dolgozott, amikor az ismert változások (drasztikus árfolyamváltozás) és ennek következményei ellenére a hitelezők a közokiratba foglalt szerződési elemekhez ragaszkodva a devizahitel-

szerződések nem magánjogi jellemvonásaira terelték a figyelmet és az idegen pénznemben kirótt kölcsöntartozások polgári jogi megítélése során az értékelési szempontokat (hibásan, de eredményesen) a nem polgári jogi elemek felé torzították. A devizahitel jogi konstrukciója ezzel meg is merevedett, önjáróvá vált és sikeresen szorította ki a pénzkölcsönszerződés polgári jogi tulajdonságaira való hivatkozásokat. Itt nagyon sok irányban el lehetne indulni, csak egyet említünk. Nagyon gyakran a „devizát adel” a bank, vagy a „rendelkezik-e devizafedezettel” és ez mennyibe kerül a banknak... kérdések vizsgálata kerül szóba – amiről viszont rendes esetben szó nincs. Olyan intézményi kérdések és követelmények kerülnek terítékre ezért a devizahitel szerződések „megoldásánál” (ha megoldás az, ami történt nálunk, nem vagyunk róla meggyőződve), *amelyek egy kölcsönszerződés esetében még halvány motívumként sem állnak elő, nem hogy alkuelemként jelentkeznének* (pl. rendelkezik-e devizafedezettel a bank...). Így vált át (hogy stílszerűek legyünk) *egy egyszerű pénznemkérdés* – kirovó és lerovó megkülönböztetés – érthető és kezelhető jogi konstrukcióból *átláthatatlan és szerződéstípustól idegen formába*. Mert amikor egy magyar természetes személy egy magyarországi ingatlan magyar forintban meghatározott és magyar forintban is fizetendő vételárához a hitelintézettől magyar forintban közölt összeget (mint vételárat) vesz kölcsön – Grosschmid és Bátor Viktor óta egyértelmű, hogy ez egy frankban vagy euróban kifejezett, de forint tartozás. Függetlenül attól, hogy az átváltási árfolyamot meghatározandó, a pénztartozás más pénznemben van kifejezve. A tartozást – mondta Bátor Viktor – pénztartozássá az a pénznem teszi, melyben fizetni (leróni) kell. Érthetjük ezt úgy is: a pénzben kirótt és pénzben fizetendő tartozás végsőleg a lerovó pénznem szerint ítéendő meg (bár mértékében a kirovóhoz igazodik). Hogy egy ilyen – ezért mondjuk: alapvetően egyszerű – pénzkötelmi jogi konstrukcióhoz mi köze a hitelintézet egyetlen szerződő féllel sem közölt „devizatartalékának” és egyéb belső ügyeinek... Így dolgozik az üzleti élet igénye *a jogi fogalom ellen* (és nem a *fogalomért* – nagy különbség), melynek következménye, hogy a kötelmi konstrukció egy idő után már nem hasonlít magára, a fogalomban (konstrukcióban) lévő értelem és érték helyett a szerződési kikötéseket az öncélok irányítják és mozgatják, melyek igazolására a pénzkötelmi jogviszonyok eredeti értelmét már nem tudjuk elővenni. Másfelől fogalmazva: idegenné azáltal válik a konstrukció, hogy a pénzkötelmi jogviszony tényszerűen és jogi értelemben is domináns elemeihez képest a spekulatív elem válik meghatározóvá és borítja meg a jogviszonyt. Ha pedig a jogi értékelés felől közelítünk, akkor *bujkáló magatartás* ez – Fürst fogalmával élve – melyben *felerősödik a lényeg és a jogi forma ellentéte*. Mert (mondja Fürst) sok esetben a lényeg a minél nagyobb tényleges előny célzata, a forma: a jognak megfelelés. Nem kérdés, hogy ez egy feje tetejére állított világ képét mutatja. Arról nem is beszélve, hogy ilyen esetekben egyre nehezebb tiszta vizet önteni a pohárba (pedig nem ártana igyekezni ezzel sem, amíg tiszta vízről beszélhetünk egyáltalán...), mert az elrontott konstrukció (mondjuk, hogy csak erről van szó és nem másról) néha olyan erős, hogy meghatározza a kezelést is: ez történt a devizahitel mentőcsomagok kapcsán is. Felszíni – mondhatni „tünetet eltüntető” – kezelés, mely a mérges gócot nem irtja ki, legfeljebb fájdalmat csillapít és ezt az

állapotot könnyebben viselhetővé teszi, míg a szerződés nem teljesül (ezáltal a probléma alapvetően el is enyészik). Márpedig rossz úton elindulva a megoldás sem lehet helyes.

4. A gazdasági jogalkotás, jogalakulás érdekességei

Ezzel a gondolattal térhetünk át a gazdasági élet és a jogalkotás kapcsolatára. Helyesebb azonban rögzíteni, hogy – a bevezetőben előrevetített szerzői szabadsággal élve, de azzal teljesen vissza nem élve – a jogalkotást itt inkább egy laza *jogalakulás értelemben* vesszük. Az anyagi magánjog, polgári anyagi jog szempontjából is figyelemre méltó folyamat, ahogyan a gazdasági élet *kidolgozza a maga fogalmait*, ideértve azt is, amikor több fogalom és intézmény összekapcsolásával és konstrukcióba szövésével találkozunk. Erre az üzleti, gazdasági életnek más okok mellett azért van szüksége, mert gyorsabban termelődnek, állnak elő azok az igények, melyeket szolgálni és kielégíteni kíván, mint ahogyan a jogalkotás a szabályt megteremthetné (van persze kivétel is, de érzésünk szerint csekély). Az üzleti élet ezért a maga jellemzően szerződési konstrukcióit, jogi megoldásait az adott, *rendelkezésre álló elemekből kénytelen összeszedni* (említettük pl. a biztosítéki tulajdon jogi eszköztárát) vagy vállalja, hogy *egészen új megoldással áll elő*, számolva ennek bizonytalan megítélésével. Mindkét útnak – ehelyütt nem térünk ki rá – nyilvánvalóan megvan a maga előnye és hátránya.

Az új jogi eszköz közvetlenül és közvetve is jogszabállyá alakulhat, feltéve persze, hogy egyáltalán akar (mármint jogszabállyá alakulni). Ez ugyanis nem feltétlenül válik a jogi konstrukció előnyére, erre kitűnő példaként áll a pénzügyi lízing és a faktoring új Ptk-ban való szabályozása, mely kivívta a szakmai közvélemény hangos nemtetszését és ellenvéleményét. De egy viszonylag hibamentes kodifikálás is értékvesztést, értékformálódást eredményez. Erre utalt Grosschmid nyomán Beck Salamon is az érdekelnyelés fogalmának tárgyalásakor.

Közvetlenül alakul, formálódik jogszabállyá „az üzleti érdek” pl. olyan esetekben, amikor egy, az üzleti életben alkalmazott kikötés, szerződési elem (esetleg „felcímkézve” mint gyakorlat) jogszabályi elismerést, megerősítést nyer. Friss példaként említhető a garancia hatályos szabályozása, mely pl. erősen támaszkodik a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara által alkalmazott szokványokra, a jogi irodalom utal és hivatkozik is ezekre, mint gyakorlati előzményre és a norma előképére. Érdekes, de halva született példaként említhető a fogyasztói csoportok 186/2001. (X. 11.) Korm. rendelet, mely a jogviszonyt érintő anyagi jogi rendelkezéseit tekintve szinte teljes egészében egy fogyasztói csoportot szervező szerződési szabályzat jogszabállyá emelését jelentette volna (illetve jelentette, hatályba lépésének elmaradása ellenére). Ilyenkor a piaci szerződésekben megjelenő eredmények joggá alakulása kézenfekvő. Már másabb nézőpontot képvisel az 530/2013. (XII. 30.) Korm. rendelet által megvalósított szabályozás.

Közvetve is megtörténhet, megtörténik a joggá formálódás. Ítélezési gyakorlat – kevésbé jellemzően jogirodalmi elismerés – megméri, értékeli az életben

megjelenő új formákat, jogi megoldásokat, szerződési konstrukciókat, kikötéseket és így tovább, ellenőrzi, bizonyos értelemben kijelöli a helyesnek vélt kereteket, fogalmi súlypontokat, szükséghez képest határokat húz. A bírói döntések az új megoldásokkal kapcsolatban – nem véletlenül – gyakran használják az „érvénytelennek nem tekinthető” fordulatot, méghozzá általában a tartalomértékelést követően. Ez általában egyfajta *igazolása annak*, hogy az alkalmazott megoldás nem feszíti túl a szerződési szabadság, tartalom meghatározás szabadsága, diszpozitivitás stb. adta kereteket (persze nem is garancia rá), ha pedig a döntések megfelelő számmal, elfogadható indokolással sorakoznak, ez a jogi igazolás segítheti – elő is készítheti – a jogi normává alakulást. Az új Polgári Törvénykönyvben számtalan példát lehetne hozni erre, az előszerződés megreformált rendelkezéseitől kezdve az érvénytelenség jogkövetkezményein keresztül a szavatossági szabályokon át a vállalkozási szerződés számos megújított rendelkezéséig és még tovább. Ha pedig nem az ítélezési gyakorlat, hanem a jogi irodalom – tágabban a jogtudomány – hatását vesszük elő, akkor az ún. modell-törvények szerepére utalhatunk (pl. Európai Társasági Modelltörvény), melyek motorja szinte kivétel nélkül szintén a gazdasági élet (ezek a modell-törvények az üzleti élet szabályozására törekednek). Ilyen, mondjuk úgy „puha jogalkotási példák” tekinthetjük továbbá a PECL vagy a DCFR megállapításait, de szót ejthetnénk a Stöcker féle Eurohypothek-konceptióról is.

5. Jogalkotás és lobbierdek

Amúgy a gazdasági jogalkotás szintén megér néhány további gondolatot is. Világos, hogy a hatályba lépő jogszabályok tömegét nem csak a gazdasági jogalkotás dagasztja, de a jogalkotási folyamannak jelentős részét teszi ki. Az üzleti élet ebből a szempontból érdekesen viselkedik: bizonyos szempontból *gyorsreagálást követel*, mert a gazdasági élet, a piac jogviszonyai dinamikusabbak és bizonyos értelemben türelmetlenebbek is – a „nem tűr halasztást” szemlélet gyakran kerül elő – ugyanakkor az *állandóságot, kiszámíthatóságot* és ezzel összefüggésben a *(jog) biztonságot* is számon kéri a jogalkotáson. Nehéz eldönteni, mikor melyik igény érdemel támogatást. Ha a jogszabályok mennyiségét nézzük, beszédes, hogy 1996-hoz képest százzal növekedett (megduplázódott) a kibocsátott törvények száma, ezzel egyidőben kétszáz-as nagyságrendű növekedést (és ugyancsak kétszereződést) mutat a kormányrendeletek mennyisége. Nem csoda, ha a jogászok többsége (is) átláthatatlannak tartja a joganyagot. Erre, valamint az átgondolt, megfontolt, szakmailag megalapozott minőségi jogalkotás szükségességére Novotni Zoltán már 1993-ban felhívta a figyelmet. Jogszabályok gyakran akkor és úgy születnek, amikor és ahogyan azt valamilyen egyéni érdek igényli, ez azonban gyakran szakszerűtlen beavatkozást eredményez, és elirányítja a figyelmet a valódi feladatokról (Prugberger professzor egy személyes beszélgetésünk során e kérdéshez kapcsolódva annyit jegyzett meg, hogy „régén

gondolatok voltak, ma érdekek”). Novotni professzor szavai ma is megállják a helyüket.

György Ernő egy 1937-ben született rövid tanulmányában – melyet az irányított gazdálkodás érdekes problémáinak szentelt – arról írt, hogy az állami beavatkozás *alig küszöbölhető ki*, a gazdasági életben folytonosan jelentkeznek a megoldásra váró problémák, amikre – mint kifejezésre jutó kívánságokra – az államhatalom állandó beavatkozással válaszol. Roosevelt egyik tanácsadóját idézi, aki így szólt: a gazdasági életet az állami beavatkozással *állandóan kalapálni kell*. Néha eltalálja az ember a szeg fejét, néha a saját hüvelykujjára üt. György Ernő hozzáfűzi, hogy néha a mások hüvelykujjára, csak egy biztos szerinte: ezt a kalapácsolást nehéz abbahagyni.

Ma az állandó beavatkozás megvalósul, vagyis a kalapálással jól állunk. A nagy mennyiségben ránk zúduló gazdasági jogi jogszabály azonban – nagyon úgy tűnik – a hüvelykujjakat valóban nem kíméli... Ismét Novotni nyomán ehhez annyit tehetünk hozzá, hogy ő 1993-ban minőségi – és nem mennyiségi – gazdasági jogalkotásról beszélt, egységes rendszerről, elvi jelentőségű és tartós jogi rendezésről tett említést, nyolc-tíz fontos jogszabály kiemelve. Magunk előtt látjuk őt is, szinte halljuk értékelését (borítékolható negatív véleményét), amikor egy kódex (történetesen a Polgári Törvénykönyv) hatályba lépését követően alig két éven belül megéri, hogy szabályát módosítják, majd hatályon kívül helyezik, és külön törvényben rendezik (pl. behajtási költségátalány). Érdekes lenne meghallgatni a véleményét a jogi személy könyv módosításáról is, a gazdasági magánjog fogalmi körében a jogi személyek (ezen belül is a gazdasági társaságok) szabályozása egyáltalán nem érdektelen.

6. Zárógondolatok

A fenti gondolatok természetesen csak önkényesen *kiragadott elemek* abból a nagy egységből, melyet gazdasági jognak, az üzleti élet jogának nevezhetünk. Nézetünk szerint – ahogyan igyekeztünk rávilágítani – a gazdasági jog „mint olyan” igenis létezik, de nem tekinthetünk rá magánjogi és közjogi jogágak (polgári jog, társasági jog, munkajog és pénzügyi jog), jogterületek egyes elemeinek összeválogatásaként. A gazdasági jog működését különleges jogi logika jellemzi, domináns az önszervezési (önszerveződési) igénye és erős az önérdek-érvényesítő képessége. És akkor még nem szóltunk a gazdasági jog és a közjog kapcsolatáról, az állami beavatkozások szerepéről, de területi korlátok miatt nem tehattünk említést a gazdasági (üzleti) jogi logikának a szerződési és az ítélezési gyakorlatban való – egymásra és a jogalkotásra is – kölcsönösen hatást gyakorló megjelenéséről. Ezek a kérdések is külön tanulmány tárgyát képezhetik, ugyanúgy, mint az ítélezési gyakorlat gazdasági jogot alakító, formáló hatása. Ma is időszerű Meszlény Artúrnak egy csaknem száz évvel ezelőtt tett megjegyzése (amivel az akkor már működő Polgári jog c. folyóirat Pénzügyi jog rovatát, mellékletét indította útjára), mely szerint a társadalmi és gazdasági jelenségek megbízható, rendszeres és tárgyilagos megfigyelésére és regisztrálására van szükség – ez

elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a gazdasági jogra ne csak mint normahalmazra, hanem valóban *önálló logikával működő jogi területre* tekintsünk. Ezernyi kérdés és felfejtendő szál, melyeknek még az említésére sem nyílik lehetőség egy ilyen rövid tanulmányban.

A gazdasági jogról – a gazdaság és magánjog kapcsolatáról – elmélkedni és beszélni kell, ezt már a fentebb elhintett gondolatmorzsák alapján is igazolva látjuk. Beck Salamon 1927-ben – csaknem száz évvel ezelőtt – így írt Kötelemvalósulás című munkájában: „a gyakorlati élet érdekeinek hangoztatásából indultunk ki és a tisztán elméletinek tekintett jogpolitikai és gyakorlatinak vélt tételes jogi fejtegetések után a záró akkord újból a gazdasági érdek szolgálatába torkollik be. Ma már megszoktuk, hogy az egyes részletkérdések mikénti szabályozásánál a gazdasági érdekek célszerűsége az irányadó.” Valahogy úgy, ahogyan ma sejtjük. Amit Beck Salamon akkor *kíváncsalomként* fogalmazott meg, az mára kézzelfogható *tapasztalat*, hozzátehetjük: néha jó érzéssel fogadjuk, néha tudomásul kell vennünk (ez van, ha kell, ha nem). Majd így folytatja a szerző: „A jövődjő fejlődésmenettől azt várjuk, hogy a gazdasági érdekek eseti szolgálatát a gazdasági érdekek rendszeri domináló ereje váltsa fel. A jog véredényeiben a vérré vált gazdasági érdekek a szervezet minden pontjára vigyék el lüktető erejüket.”

Gondolataimat zárva (egyes szám első személyre váltva) egy Prugberger Tamással kapcsolatos személyes élményt szeretnék megosztani az Olvasókkal. Az Ünnepelet egy polgári jogi konferencián – szokása szerint – hozzászólásra jelentkezett. Mondatai egyre csak szövdtek, s ahogyan gondolatai mind messzebb kalandoztak, a hallgatóság figyelme lankadt. Aztán tett egy megjegyzést, amire a teremben egymással szemben helyet foglaló két nagyszerű polgári jogász professzor (Lenkovics Barnabás és Bíró György) egyszerre kapta fel a fejét és nézett össze, majd tekintett Tamásra. Bíró professzorból szinte kibukott két szó: „nem hülyeség...” – de olyan hangsúllyal és benne őszinte elismeréssel, hogy Gyuri mellett ülve egyértelműen éreztem, nagyon fontos dolog hangzott el. E naptól kezdve igyekeztem a tőlem telhető (értsd: az adott helyzetekben általában tanúsítható) figyelmet szentelni Tamás gondolatainak. Ezek az én kutatási területemtől jobbára távol estek, ennek ellenére hálás vagyok a cseppekért is, melyek Prugberger Tamás gondolatengeréből megérinthettek.
